

***NYELVI SOKSZÍNŰSÉG EURÓPÁBAN
DIVERSITATE LINGVISTICĂ ÎN EUROPA
LINGUISTIC DIVERSITY IN EUROPE
SPRACHLICHE VIELFALT IN EUROPA***

2013. május 10–11., Marosvásárhely

SAPIENTIA ERDÉLYI MAGYAR TUDOMÁNYEGYETEM
MŰSZAKI ÉS HUMÁNTUDOMÁNYOK KAR, MAROSVÁSÁRHELY
ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI TANSZÉK

NYELVI SOKSZÍNŰSÉG EURÓPÁBAN
DIVERSITATE LINGVISTICĂ ÎN EUROPA
LINGUISTIC DIVERSITY IN EUROPE
SPRACHLICHE VIELFALT IN EUROPA

2013. május 10–11., Marosvásárhely
10–11 mai 2013, Târgu-Mureș
10–11 May 2013, Târgu-Mureș
10–11 Mai 2013, Neumarkt am Mieresch

Szerkesztette/Coordonatori/Editors/Herausgeber:

PLETL RITA
NAGY IMOLA KATALIN

| Scientia Kiadó |
| Kolozsvár · 2015 |

A kiadvány megjelenését támogatta:

Lektorok:

Standavid Beatrice (Marosvásárhely)
Benó Attila (Kolozsvár)
Fazakas Noémi (Kolozsvár)
Sárosi-Márdirosz Krisztina (Kolozsvár)
Kelemen Attila (Kolozsvár)

Sorozatberítő:

Miklósi Dénes

A szakmai felelősséget teljes mértékben a szerkesztők, illetve a szerzők vállalják.

Első magyar nyelvű kiadás: 2015

© Scientia 2015

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NYELVI SOKSZÍNŰSÉG EURÓPÁBAN. Conferința națională (2013 ; Yárgu-Mureș)
Nyelvi sokszínűség Európában = Diversitatea lingvistică în Europa = Linguistic diversity in Europe = Sprachliche Vielfalt in Europa : conferința națională : Yárgu-Mureș, 2013 / ed.: Pletl Rita, Nagy Imola Katalin. - Cluj-Napoca : Scientia, 2015
Bibliogr.
ISBN 9 78-9 73-19 70-8 7-5
I. Pletl, Rita (ed.)
II. Nagy, Imola Katalin (ed.)
81(4)

TARTALOM/CUPRINS/TABLE OF CONTENTS/ INHALTSVERZEICHNIS

Előszó	7
Prefață	8
Foreword	8
Vorwort	10
NYELVI ÉS KULTURÁLIS HATÁRVONALAK	11
Bence Erika – Németh Ferenc: A magyar történelem idegen kultúrtérben	13
Tódor Imre: A fordítás mint alkudozás	25
Rajzli Ilona: A vajdasági magyarok utónévhasználata	35
Both Csaba Attila: Nyelvjárási változások Háromszéken	43
KULTURÁLIS MODELLEK REPREZENTÁCIÓJA A MÉDIÁBAN	51
Kós Anna: Globalizálódó tartalmak a többnyelvű Európában, avagy: Több nyelv – több kultúra?	53
Lechner Ilona: Politikai erkölcs – és ami mögötte van – a kárpátaljai magyar nyelvű sajtó anyagán vizsgálva	67
Suba Réka: A nyelvi norma és nyelvhasználat kérdései a romániai magyar audiovizuális médiában	77
ANYANYELV-PEDAGÓGIA, NYELVOKTATÁS	87
Pletl Rita: A fogalmazástanítás az iskolai gyakorlat és az eredmények perspektívájából	89
Kovács Gabriella: Alkalmazott színház és dráma	99
Szaló Réka: A játék szerepe a nyelvoktatásban	109
CONTACTE LINGVISTICE ȘI CULTURALE	119
Angheluță Mioara Adelina: Tipuri de evidențiale și rolul acestora în presa tabloidă românească: cazul imperativului vezi și a interjecției uite	121
Butiurcă Doina: Funcția fatică în limbajul jurnalistic	133
Jianu Maria-Magdalena: Efectele împrumuturilor lingvistice asupra limbii române actuale	143
Nagy Imola Katalin: Aspecte lingvistice ale nomenclaturii botanice	149
Suba Réka: Fenomene legate de acustica textelor în audiovizualul de limbă maghiară din România	163

LINGUISTIC DIVERSITY AND CULTURAL DIVERSITY	171
Melinda Balázs: Style and Translation Techniques in Localized Texts	173
Éva-Rebeka Ferenczi: Slang and Taboo in Salinger's <i>The Catcher in the Rye</i>	181
Attila Imre: Machine Translation and CAT-tools	187
Andrea Papp: 'All Languages Are Equal but One is More Equal than the Others'. English vs. Other Languages	205
Mihaela Raluca Ștefan: Obstacles in Translating Somatic Verbal Idioms	211
Barna Varga: "The Grund" – The Playground of <i>Reclia</i> . Translation of Culture-Specific Words in the Novel <i>The Paul Street Boys</i> by Ferenc Molnár	221
Marietta Illés-Bankó: The Triangular Model and Interrelations of Language, Culture and Thought	229
Dénes Neumayer: A Comparative Study of Physics Research Article Introductions: Native and Non-Native Authors	241
Albina Puskás-Bajkó: Look out! There's a Trap! – Idioms in Hungarian Translation	257
KULTUR UND SPRACHE	265
Kelemen Attila: Ein Sonderfall der Sprachrevitalisierung – das Neunorwegische	267
Kommer Alois: Übersetzungsfälle: Übersetzungsfehler – Auf der Spur von Fehlübersetzungen bei Studierenden	277
Romová Hana: Mehrsprachigkeit und Sprachpolitik im Dreiländereck – Tschechien	287
Abstracts	293
A kötet szerzői	303
Despre autori	305
About the Authors	307
Die Verfasser des Bandes	311

ELŐSZÓ

A *Nyelvi sokszínűség Európában* című rendezvényünk a hagyományteremtés szándékával 2011-ben elindított nemzetközi konferenciasorozatnak a folytatása, amelynek alapján az a meggyőződés állt, hogy a sokkultúrájú és soknyelvű Európában a kulturális kölcsönhatás és a többnyelvűség értéket jelent.

A 2013-ban, második alkalommal megrendezett nemzetközi konferenciánk meghirdetett témaköreivel (Anyanyelv-pedagógia és idegennyelv-oktatás; Fordításelmélet – fordítási gyakorlat; A soknyelvűség hagyománya az európai kultúrában; Nyelvhasználat és nyelvi kapcsolatok; Alkalmazott nyelvészet) és szekcióinak többnyelvűségével széles körű szakmai nyilvánosságot kívánt biztosítani a különböző tudományágak képviselőinek, hogy kutatási eredményeiket bemutathassák, illetve fórumot kívánt teremteni a tudományos igényű párbeszédnek, amely a nyelvi kontaktusok és kulturális interferenciák változatos világát érinti.

A nyelvek és szaknyelvek viszonya, (idegen)nyelvpedagógiai problémák és dilemmák, fordítástudományi kérdések (a fordíthatóság vagy fordíthatatlanság jelensége), nyelvhasználat a médiában, a többségi nyelv és regionális nyelv(ek) kapcsolata, nyelvi és kulturális egymásba fonódások és kölcsönhatások, nemzetek kultúrája, valamint régiók kultúrái, nemzeti kultúra idegen kultúrtérben – íme néhány a konferencián elhangzott előadások témáiból.

A konferencia előadásainak írott változatait összegyűjtő kötetünk nem tartalmaz minden előadást, részben mert az előadók egy része bemutatóit csak a konferencia közönségének szánta, részben mert egyes előadások nem egyeztek a szerkesztői elképzelésekkel. A kötet szerkesztését úgy igyekeztünk kialakítani, hogy az leképezze a rendezvény többnyelvűségét, illetve a nagy témakörökben megtartott előadások sokszínűségét és változatosságát. A kialakított szerkezet négy nagy fejezete az előadások választott nyelve szerint tagol: magyar, román, angol, német. A nagy szerkezeti egységeken belül a tematikai rendszerezés érvényesül, eszerint alakulnak ki az alfejezetek.

A konferenciát a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi Műszaki és Humántudományok Karának Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke szervezte.

A szerkesztők

Marosvásárhely, 2014 június

Politikai erkölcs - és ami mögötte van - a kárpátaljai magyar nyelvű sajtó anyagán vizsgálva

Lechner Ilona

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Beregszász)

ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola (Budapest)

lechner.ilona81@gmail.com

A tanulmány a Kárpátalján élő magyar kisebbség tagjainak moralitás-felfogását, ezen belül a politikai színezetű szövegekben megjelenő politikai erkölcsöt taglalja. Az általam vizsgált korpuszban a kárpátaljai politikai moralitást illetően beigazolódni látszik *Lakoff* (2002) megállapítása, mely szerint a konzervatív értékeket képviselők moralitás-felfogása a SZIGORÚ APA családmoddellre vezethető vissza, míg a progresszív gondolkodásmódúak felfogásának hátterében a GONDOSKODÓ SZÜLŐ modell húzódik. A tanulmány célja, hogy elméleti keretbe helyezve nyelvi példákkal illusztrálva világítsa meg e fogalmak közötti kapcsolatokat.

The study deals with the understanding of morality by members of the Transcarpathian Hungarian minority, with special focus on political morality in the politically tinged texts. In the studied corpus of Transcarpathian political morality, Lakoff's (2002) statement seems to be proved, according to which the understanding of morality of those having conservative values can be traced back to the STRICT FATHER family model, while in the centre of understanding of morality of those with progressive thinking we can find the NURTURANT PARENT model. The study aims to clarify the relationships between these concepts by illustrating them with language examples put into a theoretical framework.

1. Bevezető

A címben megnevezett fogalom, az erkölcsösség hozzátartozik egy ember, család, társadalom lényéhez. Amióta a civilizált társadalom létezik, beszélhetünk erkölcsről, hiszen már az ókori filozófusok is boncolgatták a fogalom értelmét, struktúráját, életünkre gyakorolt hatását. Már akkor is beszéltek erkölcsi romlásról, mint ahogyan manapság is gyakran emlegetjük, hogy erkölcstelen világban élünk. De mi is valójában az *erkölcs*? Milyen kognitív folyamatok segítenek a fogalom konceptualizációjában?

Jelen tanulmány célja felderíteni, hogy a kárpátaljai magyar sajtó általam vizsgált újságcikkeiben található metaforikus nyelvi kifejezések hátterében milyen fogalmi metaforák

húzódni meg, s azok hogyan foglalhatók erkölccsel kapcsolatos fogalmi keretbe. Azt vizsgálom meg, hogy a közéleti újságcikkekben a *Lakoff* (2002) által megnevezett SZIGORÚ APA vagy GONDOSKODÓ SZÜLŐ erkölcsmodell rajzolódik ki, vagy esetleg egyik sem, hanem csak elszórtan találunk példákat az erkölcs metaforáira. A magyar nyelvű szakirodalom igencsak szegényes a témát illetően. A politika és erkölcs fogalmát filozófiai, illetve politikatudományi szemszögből világítják meg. Ebből az okból kifolyólag vizsgálatomat a *Lakoff* (2002) által felépített modellre alapozom melynek számomra releváns aspektusait a tanulmányban részletesebben kifejtem.

2. A moralitás mint fogalom az emberek tudatában

2.1. Az erkölcs fogalma a kognitív nyelvészetben – elméleti háttér

A kognitív nyelvészet az erkölcs fogalmát merőben más oldalról közelíti meg, mint azt például a filozófia vagy pszichológia teszi.

A szemléletnek alaptétele, hogy egy fogalomnak csak akkor van jelentése számunkra, csak akkor hordoz információt, ha azzal kapcsolatosan van bárminemű tapasztalatunk. A jelentés valójában azonos a konceptualizációval (Banászowski 2000: 243). A nyelv szoros egységet alkot a kognitív folyamatokkal (észlelés, tapasztalatszerzés, fogalomalkotás, ítéletalkotás, ezeknek megfelelő cselekvés); ezek a kognitív folyamatok a nyelvi jelentésekben és struktúrákban is tükröződnek (Szilágyi N. 1996:7). Egy fogalom konceptualizációja, vagyis jelentésének megalkotása elménkben különböző kognitív folyamatok, pl. kategorizáció, fogalmi keretek (framek) létrehozása, metafora, metonímia, fogalmi integráció, alak-háttér elrendezés, képi séma stb. eredményeként történhet meg, mely folyamatok nagy része testi tapasztalatainkra vezethetők vissza. Ezek a kognitív mechanizmusok természetesen nem tudatosan működnek és nélkülük lehetetlen lenne számunkra értelmezni a körülöttünk lévő világ entitásait. A konceptuális folyamatok funkciója nem más, mint hogy segítségünkre legyenek fogalmi rendszerünk felépítésében, valamint az új tapasztalatok értelmezése által annak bővítésére, változtatására (Kövecses, Benczes 2010).

Az előzőekben felsorolt mentális tevékenységeink közül kutatásomban a **metafora** játszik kiemelkedő szerepet, amely *Banászowski* (2000) megfogalmazásában „olyan eszköze az embernek, amely lehetővé teszi bizonyos absztrakt cselekvések és tartalmuk konkrét módon történő kifejezését. A metaforának köszönhetően az ember jobban felfogja azt, amit képtelen teljes egészében megérteni, nevezetesen az érzelmeket, az értékeket, a pszichikai folyamatokat” (Banászowski 2000: 322). A metaforikus leképezések rendszerében az absztrakt fogalom (cél tartomány) bizonyos elemi kivetítődnek a konkrétabb (forrástartomány)

fogalom megfelelő elemeire, ami ezáltal hozzáférést biztosít az elvont fogalomhoz, így segítve annak megérését. (Kövecses 2005a: 20). A metaforikus jelentés nem vezethető le egyszerűen a fogalmi metaforából, a leképezések rendszeréből, a metaforikus következményekből vagy következtetésekből. A metafora interpretációja kontextusban történik, a kontextus változása által változhat a metaforikus nyelvi kifejezés, illetve a bázisát képező fogalmi metafora is, tehát azok szoros összeköttetésben vannak (Kövecses 2005b).

Az általunk vizsgált fogalom, valamint annak struktúrája megértésében az erődinamika képi séma játszik fontos szerepet. Kövecses (2010) Lakoffra támaszkodva rámutat arra, hogy az értelmezési folyamatban az ERKÖLCS ERŐ komplex metafora bír a legnagyobb befolyással, amely a következő elemi metaforákra bontható: A JÓ CSELEKEDET FENT VAN, A ROSSZ CSELEKEDET LENT VAN, A ROSSZ CSELEKEDET ZUHANÁS, A KÍSÉRTÉS ERŐ, AZ ERKÖLCSÖSSÉG ERŐ (vö. Kövecses-Benczes 2010: 141). Az erődinamika-értelmezés szerint a forrástartományban két különböző erő van, amelyek közül az egyik egy gonosz (belső vagy külső) erő, a másik pedig az ego, ami szeretne olyan maradni, mint volt, vagyis erkölcsös. Ha az ego ellenáll, akkor nincs hatás, tehát az ego erkölcsös marad. Ellenkező esetben a gonosz győz és az ego erkölcstelenné válik.

Erkölcssel kapcsolatos metaforák a következők (vö. Lakoff 2002: 64-14):

JÓ DOLGOK FENT VANNAK	AZ ERKÖLCS EGÉSZSÉG
ROSSZ DOLGOK LENT VANNAK	AZ ERKÖLCSTELENSÉG BETEGSÉG
A ROSSZ CSELEKEDET ESÉS LEFELÉ	AZ ERKÖLCSÖSSÉG EGYÜTTÉRZÉS
A GONOSZ (KÜLSŐ/BELSŐ) ERŐ	AZ ERKÖLCSÖS CSELEKEDET GONDOSKODÁS
AZ ERKÖLCS ERŐ	AZ ERKÖLCS KÉPVISELŐI A GONDOSKODÓ
AZ EMBER TÁRGY	SZÜLŐK
AZ EMBER LÉNYEGE A TÁRGY ANYAGA	AZ ERKÖLCSÖSSÉG MÉRTÉKE FIZIKAI
ERKÖLCS A GONOSZ ERŐ LEGYŐZÉSE	MAGASSÁG
AZ ERKÖLCS TELJESSÉG	AZ ERKÖLCSI FEJLŐDÉS FIZIKAI FEJLŐDÉS
AZ ERKÖLCSTELENSÉG KÁROSODÁS	AZ ERKÖLCSI NORMÁK A FIZIKAI MAGASSÁG
AZ ERKÖLCS TISZTA	NORMÁI
AZ ERKÖLCSTELEN PISZKOS	

2.2. A politikai moralitás

George Lakoff (2002) *Moral Politics 'Morális politika'* című művében részletesen foglalkozik az erkölcs fogalmával, ezen belül a politikai érvelés mögött meghúzódó fogalmi metaforákkal. Az említett könyv szerzője az amerikai embereket két táborra osztja, a konzervatív és liberális gondolkodásmódot követők táborára. Művében kifejti, hogy az

erkölcs fogalmának megértésében kiemelkedő szerepet játszik a család. A család típusa határozza meg ugyanis a moralitásfelfogásunkat. Eszerint *Lakoff* két alapvető erkölcsmodellt különböztet meg: a) *a* SZIGORÚ APA, valamint b) *a* GONDOSKODÓ SZÜLŐ modelleket. A konzervatív gondolkodású emberek az erkölcs fogalom konceptualizációs folyamatában nagyobbírszt az előbbire, míg a liberális beállítottságú személyek az utóbbira támaszkodnak (vö. *Lakoff* 2002: 65-70, 108-114).

A különböző világnézethez eltérő értéktartalmak párosulnak. A konzervatív gondolkodású emberek számára *Lakoff* a következő értéktartalmakat sorolja fel:

- *rend, fegyelem, alázat, szigor, kemény munka, felelősség, tekintély;*

illetve a liberális (progresszív) értékek:

- *bizalom, méltányosság, szabadság, lehetőség* (vö. *Hosszú* 2008: 2).

2.2.1. A SZIGORÚ APA családmódel

Kövecses (2009), valamint *Szelid* (2007) *Lakoff*ra hivatkozva következőképp jellemzik a SZIGORÚ APA családmódel struktúráját:

Az apa a családban a tekintély és a hatalom megtestesítője, az ő feladata, hogy megvédje gyermekeit a gonosz erők (az ördög) csábításától, hiszen a világ egy veszélyes hely, ahol állandóan ki vagyunk téve a gonosz erők kísértésének, melyek megpróbálják megingatni erkölcsi szilárdságunkat. A csábítást morális erővel (bátorság, önfegyelem, önmegtartóztatás) kell legyőzni. Az apa legfontosabb célja, hogy gyermekeit erkölcsre nevelje, ehhez bármilyen fenytő eszközt felhasználhat, akár testi fenytést is alkalmazhat. Céljai elérésében segítségére van az anya is, akinek viszont elsődleges feladata a családról való gondoskodás, gyereknevelés és a házimunka. Az apa döntése szent, annak a családtagok nem mondanak ellent, feltétel nélkül elfogadják. Amikor a gyerekek felnőnek, az apai kontroll megszűnik, tehát gyermekkorban kell kialakítani a gyerekekben az önkontrollt, vagyis fegyelmezett felnőtté kell nevelni, aki képes magáról és családjáról gondoskodni és később a szigorú apa szerepét betölteni. Akinek nincs önfegyelme, önkontrollja, az nem tudja legyőzni a gonosz csábítását, és esetleg erkölcsteleenné válik.

Lakoff szerint ha a családmódel kiterjesztjük a mindennapi életre, megállapíthatjuk, hogy a társadalomban is rengeteg veszély, gonosz erő leselkedik ránk. Számos esetben lehetünk tanúi a csábításnak, amit csak morális erővel, önmegtartóztatással győzhetünk le. Ellenkező esetben büntetés jár. De ki büntethet? A büntető SZIGORÚ APA személyében lehet a szó szerinti értelemben vett szigorú apa, az anya, a lelkiismeret, a társadalom, valamint Isten (vö. *Szelid* 2007: 216-21).

2.2.2. A GONDOSKODÓ SZÜLŐ családmódel

A gondoskodó szülő családmódel ezzel szemben a következékképp írható le.

A családban mindkét szülő egyformán vállalja a felelősséget gyermeke erkölcsi szilárdságának megteremtéséért, és annak megtartásáért. A család tagjai egyenrangú felek, elismerik egymás döntéseit és felelősek egymásért. Minden családtag gondoskodik saját magáról és a többi családtagról egyaránt. Kapcsolatukban fontos szerepet játszik a bizalom, a kommunikáció, és az egymás iránt tanúsított empátia.

A fentiekből kiderül, hogy ebben a módelben szó sincs bármiféle büntetésről, fegyelmezésről. Az erkölcsösség nem az önfegyelemre épülő egóból, hanem az egymás iránti empátián alapuló felelősségből alakul ki (vö. Kövecses 2009: 5-6).

2.2.3. A család és társadalom fogalmak összefüggései

A két családmódel a TÁRSADALOM CSALÁD fogalmi metafora alapján hozható összefüggésbe a társadalom tagjaival, valamint azok gondolkodásmódjával. A fogalmi metafora alapstruktúrája a következő (vö. Farkas 2010: 1):

1. A család otthona az ország
2. A szülők a kormányzat
3. A gyerekek az állampolgárok

Az állampolgárok (vagyis a gyerekek), valamint a kormányzat (vagyis a szülők) között fennálló viszony követheti a két családmódelben felvázoltakat. A kormányzat lehet tehát a szigorú apa, de a gondoskodó szülő is. Az állampolgárok pedig vagy engedelmeskednek és elismerik a kormányzat tekintélyét és hatalmát akceptálva annak minden döntését és intézkedését, vagy a közöttük lévő viszony a kölcsönös tiszteleten és elismerésen alapul.

Mindez érvényes az amerikai társadalomra, valamint politikai erkölcsre. *Kövecses* (2009) szerint viszont Magyarország tekintetében egy általa „magyar csavarnak” nevezett jelenség figyelhető meg, ugyanis a magyarországi pártok nem mindig követik az általuk megjelölt konzervatív, illetve progresszív utat. Intézkedéseikben nem mindig következetesen lépnek fel szigorú apaként vagy gondoskodó szülöként. *Farkas* (2010) továbbvite ezt a gondolatot. Tanulmányában 11 év országértékelő beszédeit elemezve leszögezi, hogy a magyar politikában „nem egyszerű csavarról van szó, hanem állandóan változó, ide-oda „csavarodásról”” (vö. Farkas 2010: 6).

Ha a nyelvi anyagot a kognitív nyelvészet eszközeivel (pl. metafora-, metonímiaelemzés) elemezzük, kiderülhet, hogy a szavak/kifejezések mögött milyen erkölcsi értékek jelennek meg a kárpátaljai magyar nyelvű sajtóban, s ezek hogyan függenek össze egymással. Ezt részletezem a tanulmány következő fejezetében.

3. A vizsgálatról

3.1. A vizsgálat tárgya és menete

A vizsgálati kérdések megválaszolása érdekében 30 újságcikket választottam ki véletlenszerűen fele-fele arányban a *Kárpátalja*¹ és a *Kárpáti Igaz Szó*² hasábjairól. A korpusz terjedelme 31 A4 oldalnyi szöveg, melynek paraméterei: Times New Roman betűtípus, 10 betűméret, szimpla sorköz, alsó és felső margó 1 cm, jobb és bal oldali margó 2 cm. Ukrajnában 2010 októberében helyhatósági választásokat tartottak, melynek az volt a tétje Kárpátalján, hogy a két magyar párt közül melyik jut be a helyi önkormányzatokba, valamint az általuk indított képviselők közül hányan képviselik négy évig a járási és megyei tanácsokban a magyarság érdekeit. A cikkek közvetlenül a választások előtt és után jelentek meg, tehát intenzív politikai színezetűek, mint az a címekből is kiderül, részben kampány-, részben a választási eredményeket értékelő cikkek (ld. 1.sz. melléklet).

A vizsgálat során a cikkek szövegében beazonosítottam a *Lakoff* által felsorolt értéktartalmakat, valamint azokat a részeket, ahol az erkölcs metaforái megjelennek, tehát tartalomelemzéses módszerrel vizsgáltam a kiválogatott anyagot.

3.2. A vizsgálat eredményei

A kárpátaljai magyar közösség esetében a TÁRSADALOM CSALÁD fogalmi metaforát némileg másképp értelmezhetjük, azaz kiegészíthetjük. Az újságcikkekben többször is találkozhatunk a *nemzetrész* és *anyaország* kifejezésekkel, ami arra engednek következtetni, hogy a kisebbség és az anyaország között *szülő-gyermek* kapcsolat létesül. A többi nemzetrész, az erdélyi, felvidéki, délvidéki, muravidéki, valamint az ausztriai magyar közösségek testvérek, a nagycsalád (az anyaország) gyermekei. De a gyermeknek is van már családja, a kisebbségek tagjai pedig testvéri viszonyban állnak. A vizsgálati korpuszban néhány helyen megjelenik az említett fogalmi metafora:

(1) „[...] az *anyaország* vezetése eddig a *mostohábnál is mostohábban viselkedett* az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetséggel.”

(2) „[...] az *örökös testvérharc* mihez is vezetett [...]”

A választások idején az a magyar ember számított *erkölcsösnek*, aki magyar pártra, valamint magyar párt színeiben induló képviselőre adta voksát. A választási eredményekből azonban kiderült, hogy a két magyar párt nagyságrendekkel kevesebb szavazatot szerzett összesítve, mint a magyar nemzetiségű szavazópolgárok száma Kárpátalján. Ennek oka egyrészt az volt, hogy az ukrán pártok megvásárolták a szavazatokat, másrészt viszont az is

¹ Elektronikusan elérhető: <http://karpataljalap.net/>

² Elektronikus hozzáférés: <http://kiszo.hhrf.org/>

előfordult, hogy magyar nemzetiségűek indultak ukrán pártok berkeiben jelöltként, természetesen valamiféle juttatást remélve cserébe. A vizsgált korpuszban számos metaforikus nyelvi kifejezést találhatunk, melyek a GONOSZ (KÜLSŐ/BELSŐ) ERŐ fogalmi metaforához sorolhatóak. A gonosz erő jelen esetben nem más, mint a *pénz* csábítása.

(3) „A *pénz és a szükség nagy úr* [...], de mégsem lett volna szabad bekövetkeznie annak, [...].”

(4) „A *korruptió eluralkodott*. Akárhová fordulunk, mindenütt *csak a pénz számít*.”

Az alábbi mondatokban a KERESKEDELMI TRANZAKCIÓ (vö. Kövecses-Benczes 2010: 58) fogalmi keretet hívhatjuk segítségül a konceptualizációs folyamat során:

(5) „A legrosszabb azonban az, aki pénzt ad azért, hogy rá szavazzanak. [...] Számára a *szavazat: árucikk*.”

(6) „Persze, mindig *kettőn áll a vásár*. Szavazatot csak attól lehet venni, aki azt hajlandó eladni.”

(7) „[...] a kárpátaljai magyarság sajnos pont megmaradásának három lételemét *cserélte aprópénzre*.”

(8) „[...] akik most *olcsón, mondhatni bagóért eladták magyarságukat, identitásukat, nemzeti önbecsülésüket* [...]”

A továbbiakban az erkölccsel kapcsolatos fogalmi metaforák nyelvi megnyilvánulásaira sorolunk fel példákat a vizsgált anyagból:

JÓ DOLGOK FENT VANNAK: *nem züllik le, felmagasztalando személy;*

ROSSZ DOLGOK LENT VANNAK: *lealacsonyító törvénytelenység, lejárató kampány, legaljasabb talpnyalók;*

AZ EMBER TÁRGY: *megmérettettünk, és könnyűnek találtattunk..., használnak minket., zsebre vágják a kárpátaljai magyarságot;*

AZ EMBER LÉNYEGE A TÁRGY ANYAGA: *húszhrivnyás emberek;*

ERKÖLCS A GONOSZ ERŐ LEGYŐZÉSE: *megakadályoztuk, hogy hullámok átcsapjanak a fejünk felett, kitartottak, szembeszállt a hatalommal;*

AZ ERKÖLCS TELJESSÉG: *gerinces;*

AZ ERKÖLCS TELENYSÉG KÁROSODÁS: *felelőtlen, megingó;*

AZ ERKÖLCS TISZTA: *pénzmosás, tisztalelkű, kéz kezet mos, a választás tiszta lebonyolítása, tiszta lelkiismerettel;*

A két magyar párt a kampány során eltérő módon próbálták befolyásolni és megnyerni a szavazó állampolgárokat. Mint ahogyan a választási plakáton is látszik (ld. 1. kép), a

Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) az *igaz* és *hű* mellékneveket alkalmazza az erkölcsös (értem ezalatt a rájuk szavazó) magyarok jellemzésére.

1. kép. A KMKSZ választási plakátja³

A *Kárpátalja* (ld. 1. sz. melléklet 1-15) cikkeiből kiderül továbbá, hogy a párt vezetői túlnyomórészt konzervatív értékekkel mint a becsület, a lelkiismeretes és kemény munka, a közös nemzeti múlt, a hagyományok tisztelete, az öntudatos, felelősségteljes viselkedés, illetve a nemzeti elkötelezettség próbálják „nevelni” a kisebbség tagjait, míg a látszatcselekvést, a hangzatos ígéretek, álságos érveléseket és látványkeltést nem követendő példaként sorakoztatják fel.

A párt feladata, hogy teljesítse kötelességét, vagyis jó szülőként támogassa gyermekeit, megvédje, ami őket illeti, de elvárja tőlük, hogy igazak és hűek, ezáltal erkölcsösek maradjanak, és ellenálljanak a gonosz kísértésének. Ellenkező esetben büntetés jár. A büntető szerepben a lelkiismeret, a társadalom, valamint Isten is megjelenik:

(9) „A lelkiismeret egy darabig tűri a megaláztatást, de egyszer csak megszólal, majd kiált és mardos.”

(10) „Csak sajnálni lehet ezeket az embereket és bűnbocsánatért imádkozni [...]”

Az *Kárpáti Igaz Szó*ból származó cikkekben (ld. 1. sz. melléklet 16-30) viszont inkább a progresszív értékek jelennek meg. Bizalomra épülő kapcsolatokról írnak, melyek által új lehetőségek tárulnak a kárpátaljai magyarok elé. Nem az egyes személyekről, hanem nemzetrésről, mint egészről van szó, melynek minden polgára felelősséggel tartozik egymásért és Kárpátalja sorsáért, ahol minden tag szabad döntéshozatali joggal rendelkezik:

(11) „A polgárok döntését figyelembe kell venni.”

(12) „Nem az a fontos, mit akarok én, a jelölt. [...] az a fontos,, amit a választópolgárok akarnak.”

³ Forrás: <http://www.karpatalja.ma/nezopont/802-egy-x-es-ami-mogotte-van-adalekok-a-karpataljai-magyar-partok-valasztasi-szereplesenek-kerdeséhez>

A választásokon tanúsított gyenge szereplés okát nem az egyes emberek cselekedeteiben, hanem az összefogás hiányában látják, választási mottójukat is ennek megfelelően választották ki (ld. 2. kép). Hiányzott az összefogás egyrészt a két magyar párt között, másrészt a kárpátaljai magyarok megosztottságáról is több cikkben olvashatunk.

2. kép. Az UMDSZ választási plakátja⁴

⁴ Forrás: <http://kiszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=4147>

4. Összefoglalás

Összességében elmondhatjuk, hogy választ kaptunk a bevezetőben megfogalmazott kérdéseinkre, bár messzemenő következtetéseket felelőtlenség lenne kijelenteni. Az elemzett újságcikkek szövegében találtunk példákat az erkölcs metaforáinak nyelvi megnyilvánulásaira, bár nem egyértelműen egyik vagy másik erkölcsmodellhez kapcsolódóan. Az általunk vizsgált korpuszban a kárpátaljai politikai moralitást illetően beigazolódni látszik Lakoff megállapítása, hogy a konzervatív értékeket képviselők moralitás-felfogása a SZIGORÚ APA családmodellre vezethető vissza, míg a progresszív gondolkodásmódúak felfogásának hátterében a GONDOSKODÓ SZÜLŐ modell húzódik. Mivel mindkét modell ideálisnak tekinthető és csak hangsúlyaiban tér el egymástól, nem tudjuk, és nem is célunk eldönteni, hogy melyik jobb.

IRODALOM

- Banászrowski, J. (2000) A nyelv és a nyelvi kommunikáció alapkérdései. ELTE, BTK, Budapest.
- Farkas Orsolya (2010) *Az állam fogalmának konceptualizációja a magyar politikában az elmúlt 11 év országértékelő beszédei alapján, avagy van-e „magyar csavar”*. Az előadás elhangzott: Nyelv és kultúra -- kulturális nyelvészet konferencia ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék 2010. november 23-án és 24-én
- George Lakoff (2002) *Moral politics: how liberals and conservatives think*. University of Chicago Press
- Hosszú Hortenzia (2008) *Évértékelő beszédek. Az országértékelők kognitív mintázatai 2005 – 2007 között*. Letöltve:
<http://www.meltanyossag.hu/files/meltany/imce/evertetekelobeszedekek.pdf>
- Jakusné Harnos Éva (2002) *A metaforák a nyomtatott sajtó politikai híreiben*. Magyar nyelv. 98. 2002. 4. 442-450.
- Kövecses, Zoltán. (2005a) *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforelméletbe*. Budapest, Typotex.
- Kövecses, Zoltán (2005b) *Metaphor in culture: universality and variation*. Cambridge, Cambridge University Press
- Kövecses Zoltán (2009) *Az angol nyelv helyzete és a magyar politika. Azaz mit taníthat nekünk magyaroknak a kognitív tudomány?* Letöltve:
<http://www.bla.hu/profs/dl/marcus25/Kovecses.pdf>
- Kövecses Zoltán – Benczes Réka (2010) *Kognitív nyelvészet*. Budapest, Akadémiai Kiadó

Molnár József – Molnár D. István (2005) *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében.* KMPSZ-II. RFKMF, Beregszász-Ungvár, PoliPrint

Szelid Veronika (2007) *Szerelem és erkölcs a moldvai csángó népdalokban. Kognitív szemantikai elemzés.* PhD dolgozat. Eötvös Loránd Tudományegyetem

Szilágyi N. Sándor (1996) *Hogyan teremtsünk világot? Rávezetés a nyelvi világ vizsgálatára.* Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács

1. sz. MELLÉKLET

Az újságcikkek címei:

1. Így szavaztunk – ennyit érünk!
2. „Ha következetesen hű maradna mindenki, akkor van magyar jövő...”
3. Köszönet a hű magyaroknak
4. Megmérettünk, és könnyűnek találtattunk...
5. Országosan a Régiók Pártja győzött, Galíciában a Szvoboda
6. A Fidesz-KDNP határon túli partnere a KMKSZ
7. Egy végzetes szavazás története
8. Már csak egy magyar párt maradt: a KMKSZ
9. Börtönt kockáztat, aki szavazatot ad-vesz
10. Látszatszelekvés helyett szakértői munka
11. Tiszta lelkiismerettel állunk a választól elé
12. Gajdos zsarolni próbálja Orbánt
13. „Magyart vertek... magyarok”, avagy Dupka esete az éjjeliőrrel
14. A Fidesznek, illetve a magyar kormánynak a KMKSZ az egyetlen és hiteles partnere Kárpátalján
15. Egy „X” és ami mögötte van. Adalékok a kárpátaljai magyar pártok választási szereplésének kérdéséhez
16. Kijev tiszteli a nemzetiségeket
17. „Nem az a fontos, mit akarok és, a jelölt”
18. A Szvoboda „kilóné” az UMDSZ –t a választásokból
19. Válasszunk, de hogyan?
20. File Erzsébet: Itt a helyem
21. Egy lyukas petáért?
22. „...a választók elutasítják a megosztó politikát”

23. Visszaüt a széthúzás
24. Választás 2010: miért alakult így?
25. Egy választás margójára
26. Önkormányzati választások Ukrajnában
27. Igen az összefogásra
28. Nehéz helyzetben
29. Körkép csata után
30. Méltányosság és jóhiszeműség?